

Творчість Тараса Шевченка у рецепції митрополита Василя Липківського

У статті здійснено спробу дослідження творчості Тараса Шевченка у проповідях митрополита Української Автокефальної Православної Церкви Василя (Липківського). Проаналізовано зміст проповідей Василя Липківського та його тлумачення художніх образів Тараса Шевченка. Доведено, що творчість митрополита виступає актуальним джерелом духовних пошуків на сучасному етапі розбудови Православної Церкви.

Ключові слова: митрополит Василь Липківський, Тарас Шевченко, УАПЦ, проповіді, соборність, соборноправність, місіонерство.

Ім'я видатного українського церковного та суспільного діяча митрополита Василя (Липківського) належить до числа особистостей, що присвятили ціле життя служінню своєму народові. Видатний проповідник та публіцист, він очолив рух за відродження української національної церкви та став її першим предстоятелем в страшні часи комуністичного поневолення. Так, здавалося неймовірним, що в окупованій Україні залишилася існувати Церква, яка створювалася для незалежної української держави [1, с. 5]. І сталося все це завдяки великих старань митрополита Василя (Липківського).

Усе своє життя владика шукав джерела відродження українського духу. Таким джерелом, на думку митрополита, була творчість видатного українського митця та пророка Тараса Шевченка. Майже півстоліття розділяють цих двох людей, проте об'єднує їх палкий дух боротьби за волю свого народу. Так митрополит Василь приділяв велику увагу ролі ідеологічної спадщини Т.Г. Шевченка у справі духовного визволення української нації. У наш час, коли є вкрай важливо досягти духовної єдності українців, дослідження творчості митрополита залишається актуальною метою сучасних пастирів Церкви. Саме том тлумачення духовних образів Кобзаря митрополитом і виступає предметом цієї наукової розвідки, що передбачає розв'язання таких завдань: по-перше, проаналізувати зміст проповідей Василя Липківського; по-друге, сформулювати висновки, спираючись на проаналізовані ідеї митрополита.

Історіографія цієї теми достатньо широка. Так дослідження творчості митрополита представлено у науковій збірці «Служіння і спадщина митрополита Василя Липківського», де у статті

Володимира Поліщука «Проповіді митрополита Василя Липківського: тяглість традиції й нові акценти жанру» творчість владики аналізується з точки зору виявлення характерних рис жанру церковної проповіді та осмислення митрополитом тисячолітньої історії українського народу. Водночас, книга відомого журналіста Миколи Француженко-Вірного «Великі митрополити України» [6] відкриває перед нами цікавий компаративний аналіз творчості Тараса Шевченка та митрополита Василя Липківського. Дані наукові роботи будуть використані нами у запропонованому дослідженні.

Упродовж 20 – 30-х років ХХ століття владику Васильє пише цілу низку церковних проповідей, більшість яких вдалося зберегти та видати окремою книгою «Проповіді на неділі і свята: Слово Христове до Українського народу». Проповіді митрополита пронизані духом українського національного відродження часів становлення Української Автокефальної Православної Церкви. У них виявляється всебічна ерудиція митрополита, його енциклопедичні знання богослов'я, історії, філософії та мовознавства. Так часто він робить посилання на видатних світових філософів та мислителів, що можна простежити у його проповіді «Ознака першенства християнської віри перед іншими» [2, с. 86 – 88]. Не оминає увагою він і німецьких філософів, зокрема Канта, надаючи народові належне тлумачення його філософського вчення в контексті Христової Віри: «коли Кант перейшов до досліду законів життя людського, до практичного розуму, він побачив тут у душі людини моральний закон – совість. Цей закон є всесвітній, властивий кожній душі людини. Цей закон є вищий від людини, він владно примушує людину його виконувати, ніби каже людині: «ти повинен це зробити, значить, ти можеш». Тому Кант і назвав його «категоричний імператив». Цей закон опановує все життя людини, не тільки контролює її вчинки, а і слова, і думки, і наміри. Нарешті цей закон, хоч є внутрішня властивість душі, але діє, як зовнішня сила, якій кориться людина. Коли ж є в душі людини такий закон, то значить мусить бути і той вищий від людини всесвітній законодавець, що вклав в душу людини цей закон, мусить бути Творець і Законодавець усього – Бог» [2, с. 310-311]. На прикладі митрополита Петра (Могили), Липківський закликає нас: «непохитно стаючи на ґрунті православної віри, сміливо користуватися для життя й піднесення всіма кращими здобутками людства, навіть своїх ворогів, щоб їхньою зброєю їх же перемагати» [2, с. 7]. Намагаючись максимально ефективно вести місіонерську діяльність, митрополит адаптує свої проповіді до народу. Липків-

ський блискуче поєднує національний чинник з біблійною історією, проводячи цікаві й актуальні паралелі з життя українців.

Проводячи паралелі із творчістю Шевченка, варто зазначити, що митець неодноразово звертався до схожого художнього засобу. Використовуючи сюжети Псалтиря та Старого Заповіту, поет пише цілу низку духовних творів, серед яких блискучі переклади Давидових Псалмів, вірші: «Пророк» (1848), «Саул» (1860) та інші [3, с. 284 – 287]. У цих творах автор намагається пояснити трагедії українського народу з точки зору Слова Божого, вказати на моральні вади суспільства. Так і митрополит Липківський намагається досягти єднання нації навколо християнських цінностей. Для цього відроджена ним Церква почала шукати шлях до серця вірян, ставши дійсно духовною спільнотою мертвих, живих та ненароджених людей. Сам митрополит писав, що: «Єдиний спосіб відродити у нашій народі силу свого рідного вільного життя, любов до своєї отчизни України – це згадати, знати своїх предків, увійти з ними в духовне єднання, раз-назавжди зрозуміти «чій ми діти»...» [2, с. 549]. Так Церква стає на шлях свого історичного відродження: у Богослужінні запроваджується українська мова, відроджуються вікові національні традиції, зокрема соборно-правність у житті Церкви. Сучасник тих подій відомий історик та публіцист Наталія Полонська-Василенко зазначала: «Краса богослуження, українська мова, українські звичаї, участь мирян в церковному житті приваблювала українське населення і зв'язувала сучасну Церкву з її далеким минулим» [4]. Проте цього було замало. У той час, як і зараз було важливо відродити духовність нашого народу, що була занедбана довгими роками чужинського поневолення. З цього приводу митрополит писав: «Наша байдужість до церковної праці, як і до всякої праці на користь нашого народу – це є сумний наслідок вікового нашого поневолення, вікового рабства...» [2, с. 555]. Як нам відомо, 20-ті роки, сповнені жахливих гонінь на християнство, змушували церковних діячів шукати способи протистояння державній антихристиянській політиці. У цей буремний час, коли народ втрачає віру, уподібнюючись матеріалістичним ідеалам, неможливо мовчати, і митрополит Василь звертається із живим словом до свого народу. Тематика його проповідей доволі широка й охоплює усі основні галузі духовного життя пересічного українця. Значної уваги приділяє він питанню відродження УАПЦ, у якій митрополит вбачав вияв особливої Божої благодаті українському народові, його історичний шанс на відродження: «... наша свята Церква Українська пережила той жахливий мент, коли люди хотіли її вже поховати,

життя позбавити...» [2, с. 25], і «Наша рідна Українська Церква... переживає зараз перші роки свого відродження, свого воскресіння» [2, с. 245]. Отримавши таку благодать, Українська Церква, на думку митрополита, «мусить залишатися одностайна, тверда, міцна в своєму поступі за Христом, не сміє зупинятися й назад не сміє повернути, хоч би й прямувала до Голгофи, як і Христос» [2, с. 60]. Отже, щира віра та любов до рідної Церкви стають ключовим сюжетом творчості народного митрополита. Недарма і видатний вчений-лінгвіст, учасник I Всеукраїнського Церковного Собору Агатангел Кримський називає Липківського «апостолом українського релігійно-національного відродження» [5, с. 314].

У своїй проповідницькій діяльності владика підкреслює особливу роль церковних традицій, як зв'язкової ланки між багатьма поколіннями. Виходячи з поняття церкви, як спільноти людей, він прагне відродити духовну єдність українців, об'єднуючи парафії України під омофором Митрополита Київського, стверджуючи: «Ми будемо свою рідну Українську Церкву, щоб у ній знаходили спасіння не тільки поодинокі душі, а щоб в ній спасався від загибелі весь наш український народ» [2, с. 69]. Вважаємо цю концепцію продовженням ідей митрополита Петра (Могили), щодо створення українського патріархату.

Іншим важливим виявом духовного надбання української нації Липківський вважає рідну культуру. Особливо уважно досліджує митрополит це питання у своїй проповіді «Христова освіта і сліпі бандуристи» [2, с. 57]. Ідучи від богословського аспекту до національного, він приділяє особливу увагу феномену кобзарського мистецтва. У цих глибоко віруючих сліпцях він вбачав новітніх пророків України, що несли до людей полум'я національної істини. Так Владика стверджував: «Ці сліпці були в нашому народі справжніми вогнищами народної свідомості, народної віри» [2, с. 58]. Ці бідні сліпці, на думку митрополита, і є наш багатостраждальний народ-лірник, що на «нашій, не своїй землі» живе «сидить і просить хліба, і всю його працю і його самого нищать, забирають, калічать, в сліпоті тримають» [2, с. 59]. Таким народним пророком Липківський вважає і Тараса Шевченка: «... найвищий представник нашого народу Тарас Шевченко дав своєму головному творові назву «Кобзар», де «так гарно малює наших кобзарів» [2, с. 59].

Митрополит проводить духовну боротьбу за народного пророка, відкидаючи ганебну концепцію атеїстичної влади про безбожність Великого Кобзаря. Як відомо, любов – найбільша християнська чеснота, глибина якої містить щиру готовність до

жертвності за ближнього свого. Любов до батьківщини, рідної землі, свого народу та його традицій, тяжке життя митця та його відданість національній справі яскраво свідчать про велику духовну силу пророка. Тоді перед митрополитом постає питання: «Де ж брав Тарас Шевченко цю силу для своєї великої душі?» [6, с. 56]. Розглянемо поему «Сон», у якій автор проявляє безмежну сміливість у протистоянні з російським царатом: «О царю поганій, / Царю проклятий, лукавий, / Аспиде неситий! / Що ти зробив з козаками? / Болота засипав / Благородними костями» [7] Де колишній кріпак знаходить силу повстати проти несправедливості «владик світу»? Відповідь знаходимо у епіграфі до цього твору: «Дух істини, якого світ прийняти не може, бо не знає Його і не бачить Його» (Іоан 14: 17). Митрополит усвідомлював, що оцей Дух Христовий, Дух істини, палав у серці Шевченка, шукаючи правди, викарбовуючи на письмі безумні тогочасному суспільству слова істини: «Схаменіться, схаменіться, усі на цім світі – і царята, і старчата – Адамові діти [6, с. 57]. Липківський стверджував, що цей Дух істини підніс Пророка на безмежну духовну височінь, до самого Бога. Так, він говорить: «Треба вірити, що Поет таки, як він сам казав, «все покинув» і полинув до самого Бога молитися за сім'ю велику, сім'ю вольну, нову матері України, яку він більш усього на світі любив...» [6, с. 57].

Ствердивши релігійність Тараса Шевченка, митрополит проводить глибокий аналіз сутності поетової поеми «Марія» в контексті свята Благовіщення Пресвятої Богородиці. Зміст цього аналізу був розкритий у проповіді «Матір Божа в уявленні Тараса Шевченка» [2, с. 216], у якій владика знову поєднує богословську та національну складові проповіді. «Радуйся, бо Ти відродила людей, що в гріхах починались» – з цієї молитви починає Шевченко свій драматичний твір. І саме у цьому творі наступає прозріння поета. Липківський підкреслює глибокий гуманістично-духовний зміст цієї поеми, боронячи від «бруду людської нечистоти й безсоромности» [2, с. 217] світлий образ Богородиці, у якому він вбачає «... правду великої, святої й чистої матері на землі», її «святу доленьку матері святого мученика сина» [2, с. 217]. І саме до Неї, нашої чеснішої заступниці звертається поет у своїй молитві за долю рідного народу: «воззри Пречистая, на їх, отих окрадених, сліпих невольників; подай їм силу Твого мученика Сина, щоб хрест-кайдани донесли до самого, самого краю» [2, с. 217]. Митрополит вбачає у Богородиці заступницю нашого народу, і вірить, що національне відродження Української Церкви сталося завдяки щирої молитви нашого національного пророка

і батька Тараса Шевченка до Божої Матері. Сам Шевченко, бачачи своїм пророчим зором справжню Церкву, линув до неї і передрікав: «Церков-домовина / Розвалиться... / І з-під неї / Встане Україна. / І розвіє тьму неволі, / Світ правди засвітить, / І помоляться на волі / Невольничі діти!...» [7]. Водночас, владика проводить цікаву паралель між земним життям Богородиці, що «в бідності, нужді, в умовах трудового життя весь свій вік прожила», та історією нашої неньки-України. Тут варто згадати проповідь «Страждання Божої Матері і важка доля українського народу», у якій митрополит закликає, що марними є пошуки Діви Марії у «золотих шатрах», перед образом якої «неутомленні поклони. / За кражу, за війну, за кров / Щоб братню кров пролити, просять, / А потім в дар Тобі приносять / З пожару вкрадений покров...» [2, с. 218]. Саме тому він твердо обстоює право українського народу до особливого трактування образу Божої Матері, який вбирає її в «віночок з польових квітів, в стрічки, в намисто, в сорочку вишивану» [2, с. 218], тим самим «наближає її до свого серця, до свого рідного життя» [2, с. 218].

Отже, підсумовуючи думки митрополита маємо зробити висновки, що творча спадщина Шевченка несе у собі ключ до розуміння духовних потреб українського народу. Так митрополит Василь розумів заповіт Великого Кобзаря, як прагнення волі для свого народу та щирю любов до своєї землі, пам'ятаючи слова нашого пророка: «Свою Україну любіть! Любіть її... во время люте, в останню тяжкую минуту за неї Господа моліть!». Усе своє життя, подібно до Шевченка, митрополит прагнув насамперед духовного звільнення України з-під московського впливу, і робив усе задля відродження Української Церкви, як духовної спільноти мертвих, живих та ненароджених українців. Саме у духовному зв'язку з предками, митрополит і вбачав шлях до спасіння народу. У цей час Церква мала собі за завдання повернення українського народу до часів його духовної незалежності, керуючись пророцтвом: «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля». Головним мотивом цього відродження є братерство та любов до ближнього. Сам митрополит стверджував: «в першу чергу треба, щоб між нами не було розбрату, незгоди, зневіри та інших наслідків вікової неволі» [2, с. 60]. Принциповість та патріотична позиція митрополита і зумовили його короткий життєвий шлях. Проте його велика творча спадщина залишається для нас справжньою перлиною у скарбниці духовного надбання Української Церкви, і лише від нас залежить чи знайдуть ці ідеї гідного втілення.

1. **Бухарева І.В., Даниленко В.М., Окіпнюк В.М., Преловська І.М.** Репресовані діячі Української Автокефальної Православної Церкви (1921-1939) / І.В. Бухарева, В.М. Даниленко, В.М. Окіпнюк, І.М. Преловська – К.: «Смолоскип», – 2011. – 184 с.
2. **Митрополит Василь Липківський** Проповіді на неділі і свята слово Христове до українського народу – Нью-Йорк: «Українське православне братство ім. митрополита Василя Липківського», – 1988. – 610 с.
3. **Степовик Д.В.** Наслідуючи Христа: Віруючий у Бога Тарас Шевченко / Д.В. Степовик – К.: «Видавництво імені Олени Теліги», – 2013. – 447 с.
4. **Садиленко М.А.** Сумні наслідки «липківщини» // Sad Consequences of Lypkivsky`s legacy Toronto 1978 – Режим доступу: <http://catacomb.org.ua/modules.php?name=Pages&go=page&pid=833>
5. **Шокало О.А.** Видатні діячі України минулих століть. / Альманах К.: Компанія «Євроімідж», – 2001. – 623 с.
6. **Французенко-Вірний М.О.** Великі митрополити України / М.О. Французенко-Вірний – К.: «Смолоскип», 2013. – 154 с.
7. **Шевченко Т.Г.** Кобзар / Т.Г. Шевченко – К.: «Рідна школа», – 1986. – 608 с.

